

**Xazratov Ravshan, Saidatxamov Saidaxmat
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Tourism yoʻnalishi talabalari**

O'ZBEKISTON TURIZMIGA SALBIY TA'SIR QILAYOTGAN YO'L TRANSPORT MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Annotatsiya: Avtotransport turizm sohasida hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki bu ko'pincha mahalliy va xalqaro sayohatchilar uchun asosiy transport turi hisoblanadi. O'zining boy madaniy merosi va tarixiy obidalarini bilan mashhur bo'lgan O'zbekistonda avtomobil transporti muammolari turizmga salbiy ta'sir ko'rsatadigan asosiy to'siq sifatida aniqlandi. Ushbu maqolada O'zbekistondagi turli avtomobil transporti muammolari ko'rib chiqiladi va ushbu muammolarni hal qilish uchun yechimlar taklif etiladi.

Kalit soʻzlar: Iqtisodiyot, xalqaro turizm, ichki turizm, yoʻl-transport muammolari, infratuzilma, potensial yechimlar, xavfsizlik.

Kirish: Turizm O'zbekiston iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi. Bu bandlik uchun eng yirik tarmoqlardan biri va YaIMga katta hissa qo'shadi. O'zbekiston hukumati turizm sohasini rivojlantirishga harakat qilmoqda, chunki mamlakatda salohiyat mavjud. Sayyohlarni jalb qilish va sanoatni rivojlantirish uchun O'zbekistonda transport yo'llari kabi transport turlari yanada yaxshi va samarali bo'lishi kerak. Aslida, avtomobil transporti sayyohlar o'z manzillariga yetib borishlari mumkin bo'lgan yagona transport vositasidir. Havo va temir yo'l transporti kabi boshqa transport turlari mavjud bo'lsada, avtomobil transporti sayyohlar foydalanadigan eng muhim transport turi hisoblanadi. Ushbu bayonot dunyodagi deyarli barcha sayyohlik yo'nalishlari uchun to'g'ri keladi. Muayyan sayyohlik joyiga tashrif buyurish uchun biz boradigan joylarga yetib borish uchun avtomobil transportidan foydalanishimiz kerak. Rejalashtirilgan aviakompaniyalar faqat sayyohlarni mamlakatga olib kelishadi va u yerdan sayyohlar mavjud bo'lgan turli xil sayyohlik joylariga yetib borish uchun avtomobil transportiga ishonadilar. Shu bilan birga, temir yo'l transporti bir nechta cheklolarga ega va sayyohlar uchun haqiqatan ham mos emas; bu ko'proq shahar va shahar atrofidagi yo'lovchilar uchun.

O'zbekiston ulkan sayyohlik salohiyatiga ega mamlakat bo'lib, nafaqat kam xarajatli mehmonlar ko'rinishidagi ommaviy turizmni, balki ushbu maftunkor mamlakatning tabiati, tarixi va madaniyatini izlab kelganlarni ham jalb qilishdan manfaatdor. Ushbu hududda yashagan turli xalqlar qoldirgan noyob madaniy meros tashrif buyuruvchiga kashf qilish uchun tarixiy va madaniy asarlar xazinasini qoldirdi. Bular qatoriga qirg'iz Qoraxoniylar qal'asi, tojik Somoniylar davlati, arablarning umaviylar poytaxti, Samarqand va Buxoro kabi Buyuk ipak yo'li shaharlari va Temuriylar sulolasining so'nggi yodgorliklari qoldirlari kiradi. O'zbekistonning landshafti rang-barang va qiziqarli bo'lib, mamlakatning katta qismini egallagan qizil qum (qizil qum) va Qoraqum (qora qum) cho'llari, serhosil Farg'ona vodiysi, Nurota va Nurota cho'llari va o'tloqlari, qizil qum va Ugam tizmalari. Yiliga 300 kunlik quyosh nuri bilan tabiat va ekoturizmga qiziquvchilar uchun tashrif buyurish uchun ajoyib joy. To'g'ri sharoitlar bilan O'zbekistonni sayyohlik yo'nalishi sifatida rivojlantirish salohiyati yuqori, ammo hal qilinishi kerak bo'lgan ko'plab dolzarb muammolar mavjud.

Turizm O'zbekiston iqtisodiyotining muhim qismidir va hukumat sayyohlarni qabul qiladi, aksariyat vizalar turistik xilma-xildir. Jahon sayyohlik tashkiloti O'zbekistonni turizmni

takomillashtirish bo'yicha dunyoda 5-o'rinni egallaydi va xalqaro valyuta jamg'armasi uni turizm o'sish sohasi bo'lgan 55 mamlakatdan biri sifatida belgilaydi. Turizm sohasi uchun belgilangan maqsad-to'rt million sayyohning yillik oqimidan yiliga 1,2 milliard AQSH dollarini tashkil etish. Turizm asosiy iqtisodiy sektor sifatida qaraladi va hukumat uni valyuta, bandlik va turmush darajasini ko'taradigan sanoat sifatida rivojlantirishga intiladi.

Avtomobil transportining turizm uchun ahamiyati

O'zbekistonda turizm jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda, bu faoliyat nafaqat madaniy almashinuvni rivojlantirishga, balki mamlakat iqtisodiyotiga ham konstruktiv hissa qo'shmoqda. Ushbu yangi va rivojlanayotgan sanoat juda muhimdir, chunki u daromad keltiradigan faoliyat bo'lib, u orqali daromad olinadi valyuta, shuningdek, mahalliy aholi uchun ish joylarini yaratiladi.

Transport turizm sanoatining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Bu asosan tovarlarni, xizmatlarni, odamlarni va hayvonlarni bir joydan ikkinchi joyga ko'chirish yoki tashish vositasi sifatida tavsiflanadi. Harakat havo, quruqlik yoki dengiz orqali bo'lishi mumkin. Transport turizmning hayotiy yo'nalishi hisoblanadi. Tashish samaradorligi qanchalik katta bo'lsa, sayohatdan olingan qoniqish shunchalik katta bo'ladi. Bugungi kunda O'zbekistonda turizm sohasi turizmni rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratmoqda va sayyohlarga yaxshi xizmat ko'rsatishga harakat qilmoqda. Ammo shunga qaramay, mamlakat turizm va sayyohlar uchun qulay joyga aylanishi uchun ko'plab yaxshilanishlar zarur.

Munozara. O'zbekistonda infratuzilmaning taqsimlanishi Sovet davridan boshlangan, aksariyat infratuzilma ob'ektlari Rossiyaning Markaziy Osiyo bilan bog'laydigan yo'llarda qurilgan. Boshqacha qilib aytganda, Toshkent, Samarqand, Buxoro, Navoiy, Xorazm kabi viloyatlar boshqa hududlarga qaraganda yaxshiroq infratuzilma ob'ektlariga ega edi. Mustaqillikdan keyin esa hukumat temir yo'l infratuzilmasini rivojlantirishga harakat qildi va yaxshi natijalarga erishdi. Masalan, Samarqand va Toshkent o'rtasida Ispaniyada ishlab chiqarilgan yangi poyezdlar joylashtirildi. Hukumat chet el investitsiyalarini jalb qilish orqali transport, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa infratuzilmani yaxshilashga harakat qilgan bo'lsada, ko'plab muammolar saqlanib qolmoqda. Masalan, transport infratuzilmasiga kelsak, O'zbekistonning transport tarmog'i sezilarli yaxshilanishni talab qiladi. Ko'pgina avtomobil yo'llari yomon ahvolda bo'lib, tovarlar va odamlarning samarali harakatlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Shu bilan birga, O'zbekiston energetika infratuzilmasi eskirgan elektr stantsiyalari va tarqatish tizimlarining yetarli emasligi bilan kurashdi. Energetika sektori ortib borayotgan talabni qondirish uchun kurash olib bordi va ba'zi joylarda elektr tanqisligi va uzilishlarga olib keldi. Va hukumat hali ham samaradorlikni oshirish uchun energiya bozorini erkinlashtirishga harakat qilmoqda. O'zbekiston ekologik muammolarga duch kelmoqda, jumladan havo va suvning ifloslanishi, o'rmonlarning kesilishi va tuproqning degradatsiyasi. Ushbu muammolarni hal qilish infratuzilmani yaxshilash va barqaror rivojlanish amaliyotini talab qiladi. Ta'kidlash joizki, O'zbekiston hukumati ushbu infratuzilma muammolarini hal etish bo'yicha faol ish olib bormoqda. Mamlakatimizda infratuzilmani rivojlantirishni jadallashtirish maqsadida xorijiy investitsiyalarni jalb etish, me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga qaratilgan ishlar amalga oshirilmoqda.

Biroq, bu sa'y-harakatlarning taraqqiyoti va samaradorligi turlicha bo'lib, bu qiyinchiliklarni to'liq bartaraf etish uchun keyingi ishlanmalar zarur. Ko'rinib turibdiki, eng jozibali joylar Sharqda, ya'ni Toshkent viloyati va Farg'ona vodiysida. Qizig'i shundaki, ba'zi mintaqalarda infratuzilma yomon bo'lsa ham, juda ko'p miqdordagi mahkamlangan joylar mavjud. Bu,

ehtimol, Qashqadaryo, Surxondaryo va Jizzax viloyatlarida joylashgan go'zal landshaftlar va tabiat qo'riqxonalarini bilan bog'liq bo'lib, infratuzilma loyihalarini yanada rivojlantirish uchun yaxshi imkoniyatlardan dalolat beradi. Turizm infratuzilmasi har qanday shaklda sayyohlarni tanlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sayyohlarning sevimli joylari va infratuzilmasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik turizmni o'rganish sohasida yaxshi tasdiqlangan tushunchadir. Infratuzilma turistik sayohatlarning umumiy tajribasi va qulayligiga bevosita ta'sir qiladi. Quyida sayyohlarning sevimli joylari va infratuzilmasi o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlaydigan ba'zi muhim fikrlar keltirilgan: kirish imkoniyati: yaxshi transport infratuzilmasi, shu jumladan yaxshi bog'langan aeroportlar, avtomobil yo'llari va jamoat transporti tizimlari sayyohlarga manzilga kirish va o'rganishni osonlashtiradi. Qulay va ishonchli transport imkoniyatlariga ega bo'lgan yo'nalishlarni sayyohlar ko'proq afzal ko'rishadi (Beyrman, 2003).

Turar joy: turar joy infratuzilmasining mavjudligi va sifati sayyohlarning manzilni tanlashda qarorlariga sezilarli ta'sir qiladi. Sayyohlarning sevimli joylari turli xil imtiyozlar va byudjetlarga muvofiq ovqatlanish uchun keng imkoniyatlarga ega (Smeral, 2008).

Aloqa: mobil tarmoqlar va internetga ulanish kabi zamonaviy aloqa infratuzilmasidan foydalanish sayyohlar uchun aloqada bo'lish, ma'lumotlarga kirish va o'z tajribalari bilan o'rtoqlashish uchun juda muhimdir. Yaxshi aloqa vositalariga ega yo'nalishlar texnologiyani yaxshi biladigan sayohatchilarni jalb qilishi mumkin (Chon & Maier, 2010).

Diqqatga sazovor joylar va inshootlar: sayyohlar boy madaniy meros, tabiiy go'zallik va ko'ngilochar tadbirlarga ega yo'nalishlarga jalb qilinadi. Muzeylar, tarixiy joylar, ko'ngilochar joylar va tabiiy diqqatga sazovor joylarni qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma turizm tajribasini oshiradi (Getz, 2008).

Xavfsizlik: yaxshi rivojlangan xavfsizlik infratuzilmasi, shu jumladan sog'liqni saqlash muassasalari, favqulodda xizmatlar va huquqni muhofaza qilish organlari sayyohlarning xotirjamligi uchun juda muhimdir. Mehmonlarning xavfsizligi va farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan joylar sayyohlar tomonidan ko'proq ma'qullanadi.

Tahlil va Natijalar.

O'zbekistondagi asosiy avtotransport muammolaridan biri bu yo'llarning sifatsizligi hisoblanadi. Mamlakatdagi ko'plab yo'llar yaroqsiz ahvolda, chuqurliklar, yoriqlar va notekis yuzalar sayohatni qiyin va noqulay qiladi. Bu nafaqat sayohatchilarning xavfsizligiga ta'sir qiladi, balki uzoqroq sayohat vaqtiga va transport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarining oshishiga olib keladi. Sayyohlar, ayniqsa hashamatli yoki farovon sayohat qilayotganlar, yo'l sharoitlari yomonligi sababli O'zbekistonga tashrif buyurishdan to'xtatilishi mumkin.

O'zbekistonda turizmga salbiy ta'sir ko'rsatadigan yana bir masala-jamoat transportining samarali imkoniyatlari yo'qligi. Toshkent va Samarqand kabi yirik shaharlarda jamoat avtobuslari va taksilar mavjud bo'lsada, bu xizmatlar ko'pincha ishonchsiz, gavjum va noqulaydir. Mamlakatni o'rganish uchun jamoat transportiga ishonadigan sayyohlar uzoq kutish vaqtlari, chalkash marshrutlar va ishonchsiz jadvallardan hafsalasi pir bo'lishi mumkin. Bu salbiy umumiy tajribaga olib kelishi va kelajakda sayyohlarni O'zbekistonga qaytishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Bundan tashqari, O'zbekistonda yetarli tabelalar va yo'l infratuzilmasining yo'qligi sayyohlar uchun navigatsiyani qiyinlashtirishi mumkin. Ko'pgina yo'llarda aniq belgilar yo'q, bu sayohatchilarga mamlakat bo'ylab yo'l topishni qiyinlashtiradi. Bu mahalliy yo'llar va diqqatga sazovor joylar bilan tanish bo'lmagan sayyohlar uchun chalkashlik, umidsizlik va hatto xavfsizlik muammolariga olib kelishi mumkin. Tegishli infratuzilma va tabelalarsiz sayyohlar O'zbekistonni mustaqil ravishda o'rganishga ikkilanib, umumiy sayohat tajribasini cheklashlari mumkin.

Ushbu avtotransport muammolarini hal qilish va O'zbekistonda turizmni yaxshilash uchun bir nechta yechimlarni amalga oshirish mumkin. Birinchidan, hukumat butun mamlakat bo'ylab yo'llar va infratuzilma sifatini yaxshilashga sarmoya kiritishi kerak. Bunga mavjud yo'llarni ta'mirlash, yangi yo'llarni qurish va sayohatchilarni boshqarish uchun tegishli belgilarni o'rnatish kiradi. O'zbekiston yo'l infratuzilmasiga sarmoya kiritib, sayyohlar uchun yanada yoqimli va samarali sayohat tajribasini yaratib, ularni mamlakatni yanada o'rganishga undaydi.

Hukumat O'zbekistonda jamoat transporti imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha ish olib borishi kerak. Bunga jamoat avtobuslari va taksilarning ishonchliligi va samaradorligini oshirish, mashhur sayyohlik yo'nalishlariga yo'nalishlarni kengaytirish va jamoat transporti xizmatlarini bron qilish va kuzatish uchun mobil ilovalar kabi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali erishish mumkin. Sayyohlarga qulay va ishonchli jamoat transporti imkoniyatlarini taqdim etish orqali O'zbekiston ko'proq tashrif buyuruvchilarni jalb qilishi va mamlakatdagi umumiy turizm tajribasini oshirishi mumkin.

Bundan tashqari, hukumat sayyohlarni ham, mahalliy aholini ham himoya qilish uchun yo'l harakati xavfsizligi tashabbuslarini birinchi o'ringa qo'yishi kerak. Bunga yo'l harakati to'g'risidagi qonunlar va qoidalarni amalga oshirish, yo'l harakati xavfsizligini muntazam tekshirish va haydovchilar uchun ta'lim va tarbiya berish kiradi. O'zbekiston yo'l harakati xavfsizligi va xabardorligini oshirish orqali sayyohlar uchun xavfsizroq va mehmondo'st muhit yaratib, ularni mamlakatni ishonch bilan o'rganishga undaydi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistondagi avtotransport muammolari sayohatchilar uchun to'siqlar yaratish va ularning umumiy tajribasini cheklash orqali turizmga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Yo'l sifatining pastligi, jamoat transportining samarasizligi va infratuzilmaning yo'qligi kabi masalalarni hal etish orqali O'zbekiston avtomobil transporti tizimini takomillashtirib, turizm sohasini rivojlantirishi mumkin. Yo'l infratuzilmasiga, jamoat transportini yaxshilashga va yo'l harakati xavfsizligi tashabbuslariga investitsiyalar kiritish orqali O'zbekiston ko'proq sayyohlarni jalb qilishi, iqtisodiyotini yuksaltirishi va boy madaniy merosini dunyoga namoyish etishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tian Y, Xiao D, Vang L, Chen H 2021 Bulutli arxitekturaga asoslangan tezkor yo'l harakati xavfsizligini erta ogohlantirish tizimi Kompyuter aloqalari 171 140-147.
2. Nishi R, Vatanabe T 2022. Yo'l harakati beqarorligi sharoitida tiqilib qolish natijasida yuzaga kelgan tirbandlikni bartaraf etish uchun tiqilib qoladigan haydash strategiyasining tizim o'lchamiga bog'liqligi Physica A: Statistik mexanika va uning ilovalari 2022 127512.
3. Chjan J 2013 Xitoyda tezyurar yo'llarning mavjud harakat xavfsizligi muammolari Procedia-Ijtimoiy va Xulq-atvor fanlari 96 130-135.

4. Toriumi A, Abu-Lebdeh G, Alhajyaseen V, Kristi N, Gehlert T, Mehran B, Nakamura H 2022 Yo'l harakati xavfsizligi bilan bog'liq faktlarni to'plash va tahlil qilish bo'yicha ko'p mamlakatli so'rov: qonunchilik, huquqni muhofaza qilish va xavfsiz haydovchilar uchun ta'lim IATSS tadqiqoti 46(1) 14-25.
5. Atchley P, Shi J, Yamamoto T 2014 Xavfsizlik madaniyatining madaniy asoslari: Xitoy, Yaponiya va Qo'shma Shtatlarda yo'l harakati xavfsizligi madaniyatini taqqoslash Transport tadqiqoti F qismi: yo'l harakati psixologiyasi va xatti-harakati 26 317-35
6. Mikusova M, Abdunazarov J, Zukowska J, Jagelcak J 2020 Avtotransport vositalarini loyihalash parametrlarini hisobga olgan holda to'xtash joylarida to'xtash joylarini loyihalash Hisoblash 8(3) 71.
7. Sodikov J 2018 Yo'l-transport hodisasi ma'lumotlarini tahlil qilish va R Int. J. Fuqarolik, tuzilma. Atrof-muhit. Infratuzilma. Eng. Res. Dev. 8 25–32.
8. Azizov K 2012 Harakatni boshqarish asoslari 2-nashr, Fan va texnologiya, Toshkent.
9. Abdunazarov J 2021 O'zbekiston Respublikasida avtomashinalar darajasi va aholini hisobga olgan holda yo'l-transport hodisalarini tahlil qilish modelini ishlab chiqish Ilmiy-texnika jurnali 4 3.
10. Novikov I va boshqalar. 2015 yil Rossiya Federatsiyasining avtomobil yo'llarida baxtsiz hodisalar darajasi dinamikasini baholash va uni kamaytirish choralari. Technol. Constr. 4 2–6